MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№4

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
APREL

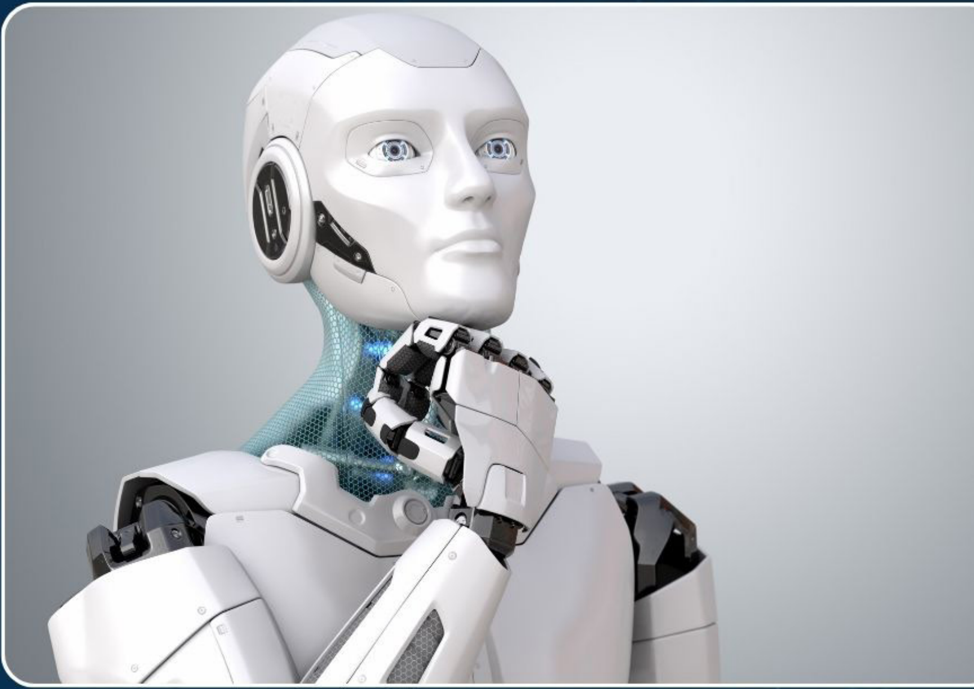

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Elektron nashr,
674 sahifa, aprel, 2025-yil.

MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

BOSH MUHARRIR:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

TAHRIR HAY'ATI:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti

08.00.01 - Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 - Makroiqtisodiyot
08.00.03 - Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 - Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 - Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 - Ekonometrika va statistika
08.00.07 - Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 - Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 - Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 - Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 - Marketing
08.00.12 - Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 - Menejment
08.00.14 - Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 - Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 - Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 - Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

M u a s s i s: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

H a m k o r l a r i m i z:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Роль искусственного интеллекта в управлении финансовым потенциалом предприятий 10
Юсупов Файзулла Якубович

Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini moliyaviy vositalar orqali takomillashtirish: “Navoiy” EIZ misolida 20
Quziev Ravshan Ramazanovich

Davlat xaridlari jarayonini boshqarish va nazorat qilishning muhim jihatlari 26
Xodjamqulov Shahboz Sherali o‘g‘li

Oliy ta’lim tizimini baholash: milliy model va global standartlar 31
Hakimov Hakimjon Abdullo o‘g‘li, Hakimova Gulnoza Abdulloyevna

Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishda xorij tajribasi 37
Qodirov Iskandar Alisher o‘g‘li

Механизмы адаптации рынка труда к новой модели экономического роста: теория, практика и цифровые решения 41
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович

Xorazm viloyati eksport strategiyasini takomillashtirishning iqtisodiy va ijtimoiy ta’sirlari 50
Fozil Xolmurotov

Suv resurslarini tejashda aqlli sug‘orish tizimlarining ahamiyati 62
Abdullayev.A., Karimov Anvarjon Muqumjonovich

To‘qimachilik va tikuv-trikotaj sanoati raqobatbardoshligini oshirishning marketing vositalari 68
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich

The current state and development trends of innovative activity in agriculture 72
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna

Методология оценки инновационной деятельности 78
Алиева Эльнара Аметовна

Yashil iqtisodiy o‘sishda raqamli iqtisodiyot va tadbirkorlikning integratsiyalashuvi 86
Xodjamov Asliddin O‘ktam o‘g‘li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o‘g‘li

Tijorat banklari aktivlarini diversifikatsiya qilish yo‘llari tahlili 92
Abdurazzoqov Abdualim Abdujabbor o‘g‘li

Направления повышения эффективности средств, направляемых на обеспечение занятости населения и сокращение бедности 97
Маликов Ауезхан Жорабекович

O‘zbekiston uy xo‘jaliklarining farovonlik koeffitsiyenti: blackorby va donaldson yondashuvi asosida tahlili 106
Boltayeva Dilafza Jumaqulovna

O‘zbekistonda aholi jon boshiga asosiy kapitalga investitsiyalarning o‘zgarish dinamikasi 114
Qo‘shbaqov Aybek Shovqiyevich

Yashil iqtisodiyotga o‘tish sharoitida barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash, davlat iqtisdoiy siyosatini takomillashtirish va sirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning samaradorligini oshirish yo‘llari 123
Muratbaeva Eleonora Muxamedjan qizi, Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich

Yangi o‘zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanish tendensiyalari 132
Tojiyev Javlonbek Rustamovich

Mulkchilik shakliga koʻra tijorat banklarida depozitlarining amaldagi holati tahlili 138
Allaberganov Sirojali Saxatovich

Bandlikni taʼminlashda moliyaviy mexanizmlarning oʻrni va ahamiyati 151
Karimjonov Muhammadrasul Toʻlqinjon oʻgʻli

Mustaqil direktorlar ulushi, nomoliyaviy axborotlarning oshkor qilinishi va dividend siyosatining kapital qiymatga kompleks taʼsiri 159
Urinov Bobur Nasilloyevich

Turizm orqali ish oʻrinlarini yaratish va bandlik muammosini kamaytirish imkoniyatlari 167
Kaxramanova Sevda Shamsiddin qizi

Kam quvvatli gidroelektr stansiya uchun mos boʻlgan invertor, reduktor, akkumulyator va generatorni tanlash 173
Xamrayev Ogʻabek Oybek oʻgʻli, Davletov I.Y.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida sanoat tarmoqlarini ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlarini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari 182
Ibragimova Gulnoza Sayidmuradovna

Terminologiya va ilmiy terminologiya xususida 188
Ruziyeva Gulnoz Temirqulovna

Oʻzbekiston Respublikasida innovatsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish yoʻllari 192
Ramazonov Javohir Bekzod oʻgʻli

Bazalt chiqindi toshqol asosidagi kam suv talabchan sementlarning samaradorligini oshirish 197
Babayev Sultonbek Sunnat oʻgʻli

Qashqadaryo qayta tiklanuvchi energiya manbalarining samaradorligini turli yondashuv asosida baholash 203
Omonova Sitora Zafar qizi, Utayev Sobir Achilivich

Tilshunoslikning mexanika muhandisligi terminlari xususida 208
Mansurova Nafisa Qamariddinovna

“Chizma geometriya va perspektiva” fanining arxitektura bilimlari tizimidagi roli 213
Yusubjonov Jonibek Farxod oʻgʻli

Geodezik plan olishning avtomatlashgan usullari 219
Mamajonova Nodira Alisher qizi

Zamonaviy arxitektura interyer dizaynida milliy grixva islomiy naqshlar uygʻunligi 225
Qoʻchqarov Baxodir Oʻlmasovich

Qurilishda mehnat unumdorligini oshirish va uni prognozlashning nazariy asoslari 230
Abduvaliyev Bekzod Muhiddin oʻgʻli

Qishloq aholi hududlaridagi zamonaviy innovatsion oʻzgarishlarining oʻrta taʼlim maktablari tuzilishidagi taʼsiri 235
Abdurahmonov Olimjon Obboqul oʻgʻli

Seysmik hududlarda qurilish konstruksiyalarini toʻgʻri tanlash 241
Egamberdiyeva Shaxnoza Abdurashidovna

Arixiy yodgorliklarning meʼmoriy-rejaviy, konstruktiv va badiiy bezak yechimlari 251
Sotvoldiyev Azamatjon Akramjon oʻgʻli

Xitoy va Oʻzbekiston tajribasi asosida soliq toʻlovchilar reytingi tizimi orqali fiskal intizomni mustahkamlash 255
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich

Turizmga investitsiyalar iqtisodiyotimizga ijobiy taʼsiri etuvchi omillari sifatida 268
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Tursunov Qosimbek Nodirovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Problems of determining the informativeness of input and output parameters in object management 275
Turapov Ulugbek Urazkulovich

Tijorat banklari faoliyatiga foiz riskining ta'siri: ilmiy-nazariy asoslar va amaliyot tahlili 280
Turdiyev Abdulhakim Qulbazarovich

Zamonaviy moy filtrlarining dvigatel ishlash resursini oshirishiga ta'siri........ 290
Mirzakarimov Rustambek Xusanboy o'g'li

Qayta tiklanadigan energiya manbalari: zamonaviy global tendensiyalar va O'zbekiston uchun perspektivlar 295
Bozarov Elyor Boboqulovich, Rustamova Sarvinoz Azizbek qizi

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda investitsiyaning ahamiyati........ 300
Kaxorova Zamira Safaraliyevna

Strengthening and enhancing the export potential of industrial enterprises for sustainable growth........ 305
Researcher of Tashkent State University of Economics

Davlat tashkilotlarining bitiruvchilarga bo'lgan ehtiyoji va talablari........ 310
Daminova Barno Esanovna, Bozorova Irina Jumanazarovna, Pardayeva Muqaddas Zafar qizi

Erkin iqtisodiy hududlar soliq rejimlarini takomillashtirishning xorij tajribasi........ 320
Boltayev Jo'rabek Yusofovich

Tabiiy va sun'iy tolalar sanoatini diversifikatsiya qilish orqali investitsion jozibadorlikni oshirish........ 325
Raximov Furqat Jalalovich

Maishiy kimyo tovarlari B2B segmentida omnichannel marketing strategiyalarining qo'llanishi 331
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi

O'zbekistonda kichik biznes faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari 338
Djo'rayeva Lola Abdugabbarovna

Task mapping and job scheduling implications of fdi inflows and governance quality metrics 343
Nilufar Zikirullaeva Dilmurod qizi

Yangi O'zbekiston savdo-iqtisodiy munosabatlari rivojlanishida xizmatlar eksportining ahamiyati........ 350
Eshanqulov Baxodir Abduraxmon o'g'li

Budjet daromadlarini shakllantirishda yirik soliq to'lovchilarning tutgan o'rni 357
Tohirov Shuhrat Niyoz o'g'li

Davlat maqsadli jamg'armalari resurslarini boshqarish va samarali foydalanish yo'nalishlari........ 361
Xushmurodov Baxtiyor Turg'un o'g'li

Kichik biznes hamda xususiy tadbirkorlik subyektlari amaliy holati, sohani rivojlantirish asoslari 365
Ortiqov Ulug'bek Akrombek o'g'li

Korxonalarda moliyaviy instrumentlarning hisobi va audit masalalari 371
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich

Tijorat banklarida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha zamonaviy tendensiyalar........ 375
Latipova Lola Ilhomovna

Soliq stavkalarini tabaqalashtirish orqali soliq to'lovchilar faoliyatini muvofiqlashtirish 380
Abduraimova Nigora Abdugapparovna

Transformatsiyalash jarayonida tijorat banklari likvidligini oshirishning nazariy asoslari 385
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li

The importance of implementing international accounting standards in uzbekistan 393
Annayev Abdurasul Abdurashidovich

Ikki oʻlchovli geofizik signallarni raqamli ishlashda XAAR tez oʻzgartirish algoritmlari 403
Ibragimov Sanjarbek Salijanovich, Mullajonov Baxodirjon Arabboyevich

Turizm infratuzilmasi va xizmat sifatini oshirish maqsadida yangi turistik yoʻnalishlar va imkoniyatlar yaratish chora tadbirlari 410
Sindarov Sherzod Egamberdiyevich, Xakimov Zoxid Norboʻtayevich, Yusupov Muxammadali Soxib oʻgʻli, Roʻzimatov Sanjarbek Qosimjon oʻgʻli

Korporativ boshqaruvda budjetdan tashqari mablagʻlar samaradorligini oshirish 420
Saidaxmedova Aida Mirzayevna

Enhancing labor productivity in industrial enterprises of developed countries: experiences and strategies 426
Abduxakimova Farangiz Sidikjon kizi

Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali "Olmaliq KMK" ajda innovatsion loyihalarni boshqarish samaradorligini oshirish yoʻllari 434
Inamova Farida Usmanjanovna

Methodological problems of accounting of fixed assets 439
Kholbekov Rasul Olimovich

Необходимость платежной системы 446
Сайфиддинов Илхом Файзиддинович

Зеленое ipo как новый инструмент финансирования 451
Шахзод Сайдуллаев

Инструменты фондового рынка в международной практике повышения инвестиционной привлекательности бизнеса 459
Юлдуз Усманова

Модели устойчивого развития туризма: международный опыт и возможности адаптации в узбекистане 471
Сальникова Елена Александровна

Внедрение антикоррупционных стандартов iso в узбекистане 478
Исмаилов Баходир Исламович, Зокиров Саидакмал Баходир угли

Global moliyaviy markazlarni baholash mexanizmi 483
Sharipova Shaxinabonu Orif qizi

Трансформация банковского сектора узбекистана под влиянием цифровых технологий 488
Захарова Ирина Борисовна, Непейвода Андрей Николаевич

Uy-joy fondini qulayligini modernizatsiya va rekonstruksiya orqali oshirish imkoniyatlari 493
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna

Влияние технологии блокчейн на банковскую сферу 500
Амонова Хафиза

Buxoro viloyatida suv tanqisligi sharoitida resurs tejamkor agrotexnologiyalar asosida agrobiznesni barqaror rivojlantirish masalalari 504
Roʻziyev Sobirjon Samatovich, Saidova Firuza Kamolovna

Oʻzbekiston respublikasida demografik dividend olish imkoniyatlaridan oqilona foydalanish metodlari 510
Sharipov Sherzod Shavkatovich

Budjet mablagʻlaridan foydalanish ustidan jamoatchilik nazorati mexanizmlari 515
Sharoxmatov Abdurahim Abdulamitovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatiga investitsiya jalb etish-taraqqiyot garovi....522
Karimova Komila Daniyarovna

Islomiy banklar tizimi va ularning faoliyatini oʻzbekistonda rivojlantirish istiqbollari....529
Dilovarxoʻjayeva Dilnozaxon Shavkatxoʻja qizi

The use of media technologies in teaching russian language lessons....534
Khojaeva Kh.S.

Davlat budjetini shakllantirishda soliqlarning oʻrni....538
Yuldashev Javohirbek Ikromjon oʻgʻli

Paxta-toʻqimachilik klaster subyektlarida buxgalteriya hisobini takomillashtirishda elektron imzoning roli....543
B. Q. Madartov, G. R. Xolmurodova

Разработка новых инновационных антикоррозионных решений для защиты стального оборудования нефтегазовой отрасли....547
Курбанова Фируза Солеховна, Очилов Абдурахим Абдурасулович, Саатов Санжар Каландарович

Glitserin bikarbamat sintezi....552
Bafoyev Abduhamid Hoshim oʻgʻli

Respublikada tibbiy xizmatlarini raqamlashtirish asosida rivojlantirishning konseptual yoʻnalishlari....558
Axmedov Zafarjon A'zamovich, Karabaev Sanjar Abdusamatovich, Uraqov Shokir Ulashovich

Shamol turbinasi parraklarining burilish burchagini rostlashning amaliy ahamiyati....567
Muzaffarov Firdavs Fuzayl oʻgʻli, Rashidov Sherzod Kahramonovich, Hojimurodov Jasur Erkinovich

Оценка комфортности городской среды в узбекистане на основе интегральных индикаторов коммунальной обеспеченности....573
Шатохина Светлана Юрьевна

Avtotyuning tushunchasi, turlari va tasnifi....581
Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich, Ne'matov Husniddin Alijon oʻgʻli

"Yashil eksport" tushunchasining mohiyati va uni oʻzbekiston iqtisodiyotiga joriy qilish imkoniyatlari....586
Ibadullayev Ergash Bakturdiyevich

Методология оценки влияния факторов, определяющих прямые иностранные инвестиции на экономическую безопасность страны....593
Глазова Марина Викторовна

Yashil iqtisodiyot sharoitida soliqlarni raqamlashtirishni takomillashtirish....600
Joʻrayev Botir Abdiyevich

Information exchange acceleration in emergency modes of intelligent control systems....607
Azizbek Yusupbekov Nodirbekovich, Husniddin Esonov Mamarasul oʻgʻli

Ijro mexanizmlarini vizual simulyatsion modellashtirishning boshqaruv samaradorligini oshirishdagi ahamiyati....613
Karabayev Ibragim Turdiyevich, Esonov Husniddin Mamarasul oʻgʻli, Mamatqulov Toir Chorshanbiyevich

Sement qorishmasi tarkibiga polivinilatsetat, akril emulsiyasi va suyuq shisha (natriy/silikat eritmalari)ni qoʻshish orqali mustahkamlik darajasini oshirish....618
Imamov Suxrob Solexovich

Инновационные технологии получения металлического индия из оборотных растворов цинкового завода (Алмалыкский ГМК)....624
Абдиева Манзура Маткаримовна

Analysis of the use of equipment for cleaning and preparing a lightweight drilling fluid 629
Xolmuxammadiyev Abduxoliq Mahammadi o‘g‘li, Toshev Sherzod Orziyevich

Перспективы территориальной организации и развития пищевой промышленности в самаркандской области 635
Хамраев Казим

Zamonaviy korxonalarda blokcheyn texnologiyalarining qo‘llanilishi va ularning samaradorlikka ta’siri 645
Mardiyev Bunyod Sirojiddin o‘g‘li, To‘g‘onov Ibrohimxo‘ja

Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy injiniring asosida bank innovasiyalarini joriy etish jarayonini takomillashtirish 652
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich

Yo‘l qurilish tashkilotlarida oqilona moliyaviy strategiyalarni amalga oshirish 659
Raximov Dilshodjon

“UZSUVTA’MINOT” AJ tizimidagi korxonalarning biznes jarayonlari bo‘yicha asosiy samaradorlik ko‘rsatkichlari (kpi) ni baholash uslublari...664
Saidakbarov Xusniddin Abdisalomovich

Xizmat ko‘rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlashning vazifa va tamoyillari 668
Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUHANDISLIK ИНЖЕНЕРИЯ ENGINEERING

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MULKNI QAYTA BAHOLASH VA UNGA YETKAZILGAN MODDIY ZARARNI ANIQLASHNING VAZIFA VA TAMOYILLARI

Xadjayev Kamoliddin Fazliddinovich
TDIU, tadqiqotchi
kamoliddinkhadjaev@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zarar miqdorini aniqlashning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati yoritib berilgan. Mulkni qayta baholash bozor sharoitida aktivlarning real qiymatini belgilashda, moddiy zarar esa turli noxush hodisalar natijasida yetkazilgan iqtisodiy yo'qotishlarni baholashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda baholash faoliyatining obyektivlik, adolat, qonuniylik, shaffoflik va yangilanish kabi tamoyillari batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, mazkur baholash jarayonlarining investitsion qarorlar, sud ish yurituvlari, sug'urta munosabatlari va moliyaviy xavfsizlikni ta'minlashdagi roli asoslab berilgan. Ushbu mavzu xizmat ko'rsatish sohasida barqaror boshqaruvni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Xizmat ko'rsatish sohasi, mulkni qayta baholash, moddiy zarar, aktivlar, baholash metodlari, bozor qiymati, amortizatsiya.

Abstract: This article explores the theoretical foundations and practical significance of property revaluation and the determination of material damage in the service sector. Property revaluation plays a key role in determining the real market value of assets under market conditions, while material damage assessment is crucial for evaluating economic losses caused by natural disasters, fires, accidents, and other adverse events. The research provides a detailed analysis of key valuation principles such as objectivity, fairness, legality, transparency, and relevance. Additionally, the article substantiates the importance of these processes in investment decision-making, legal proceedings, insurance relations, and ensuring financial security. The topic is highly relevant for strengthening sustainable management in the service industry.

Keywords: Service sector, property revaluation, material damage, assets, valuation methods, market value, depreciation.

Аннотация: В данной статье раскрыты теоретические основы и практическое значение переоценки имущества и определения размера материального ущерба в сфере услуг. Переоценка имущества играет важную роль в определении реальной рыночной стоимости активов в условиях рынка, а оценка материального ущерба – в определении экономических потерь, вызванных стихийными бедствиями, авариями и другими неблагоприятными ситуациями. В исследовании детально анализируются принципы объективности, справедливости, законности, прозрачности и обновляемости оценочной деятельности. Также обосновано значение данных процессов в инвестиционных решениях, судебных делах, страховых отношениях и обеспечении финансовой безопасности. Тема имеет особую актуальность для укрепления устойчивого управления в сфере услуг.

Ключевые слова: Сфера услуг, переоценка имущества, материальный ущерб, активы, методы оценки, рыночная стоимость, амортизация.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasida bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiy islohotlarning izchil amalga oshirilishi bilan bir qatorda, xizmat ko‘rsatish sohasi ham jadal sur’atlarda rivojlanmoqda. Mulk va mulkiy munosabatlarning huquqiy jihatdan mustahkamlanishi, xususiy sektor ulushining ortib borishi natijasida iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida moliyaviy oqilonalik, shaffoflik va hisobdorlikni ta’minlash zarurati yanada ortib bormoqda. Xususan, xizmat ko‘rsatish sohasida faoliyat yuritayotgan xo‘jalik yurituvchi subyektlar uchun mulkni qayta baholash hamda unga yetkazilgan moddiy zarar miqdorini aniq belgilash dolzarb masalalardan biri sifatida kun tartibiga chiqmoqda.

Mulkni baholash iqtisodiy jarayonlarning barqarorligini ta’minlash, investitsion muhitni takomillashtirish, soliqqa tortish tizimini adolatli tashkil etish, sud va arbitraj nizolarida asoslangan qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, yong‘in, tabiiy ofatlar, texnogen falokatlar yoki inson omili sababli mulkka yetkazilgan zarar holatlarini aniqlashda professional baholash faoliyatining ilmiy-metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi alohida e’tibor talab etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O‘zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi “Baholash faoliyati to‘g‘risida”gi 811-I-son[1] Qonuni hamda unga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlar ushbu yo‘nalishdagi huquqiy asoslarni belgilab bergan bo‘lsa-da, amaliyotda baholash faoliyatini obyektiv, xolis va bozor talablariga mos tarzda tashkil etish ehtiyoji hanuzgacha dolzarb bo‘lib qolmoqda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasida 1999-yil 19-avgustda qabul qilingan “Baholash faoliyati to‘g‘risida”gi O‘RQ-721-son Qonun[2], shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan metodik qo‘llanmalar ushbu faoliyatning normativ-huquqiy bazasini shakllantirgan.

Shunga qaramay, mavjud qonunchilikning amaliyotga to‘liq tatbiq etilishi, baholash faoliyatining xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshirilishi va xizmat ko‘rsatish sohasining o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda takomillashtirilishi zarurati saqlanib qolmoqda. Jahon tajribasida baholash faoliyati bo‘yicha International Valuation Standards Council (IVSC), OECD, shuningdek, yirik baholash kompaniyalari tomonidan ishlab chiqilgan metodologiyalar va tamoyillar baholashning ilmiy asoslari sifatida e’tirof etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda O‘zbekistonda mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zarar miqdorini aniqlash jarayonlarini ilmiy jihatdan o‘rganishda qator metodlardan kompleks tarzda foydalanildi. Birinchi navbatda, taqqoslash (komparativ) metodi qo‘llanilib, respublikamizdagi baholash amaliyoti rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasi bilan solishtirib tahlil qilindi. Ushbu usul mavjud muammo va ularning yechimlarini aniqlashda samarali vosita bo‘lib xizmat qildi. Shuningdek, bozor yondashuvi (comparative sales approach) baholashning amaliy tomonida eng keng qo‘llaniladigan usul bo‘lib, bozordagi o‘xshash obyektlar narxlari bilan solishtirish orqali mulkning real bozor qiymatini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqotda, ayniqsa, mulkni qayta tiklash yoki uning o‘rniga yangisini qurish uchun zarur bo‘lgan xarajatlarni hisoblashga asoslangan xarajat (cost) yondashuvining ahamiyati alohida qayd etildi. Bu metod, ayniqsa, moddiy zarar tahlilida qo‘llanilib, baholash natijalarining aniq va asosli bo‘lishini ta’minladi. Shuningdek, daromad (income) yondashuvi orqali mulkning kelgusida qanday daromad keltirishi mumkinligi baholanishi asosida qiymat belgilandi va bu yondashuv asosan tijorat obyektlarini baholashda qo‘llanildi. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining amaldagi qonunlari va normativ-huquqiy hujjatlari asosida huquqiy tahlil usuli ham qo‘llanildi, bunda O‘zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi “Baholash faoliyati to‘g‘risida”gi 811-I-son[3] Qonun qabul qilingan asosiy manbalardan biri sifatida o‘rganildi. Statistik va iqtisodiy tahlil usullari esa O‘zbekiston bozoridagi narxlar dinamikasi, zarar statistikasi va xizmat ko‘rsatish sohasining

1 O‘zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi “Baholash faoliyati to‘g‘risida”gi 811-I-son Qonuni: https://lex.uz/ru/docs/-24703
2 https://lex.uz
3 O‘zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi “Baholash faoliyati to‘g‘risida”gi 811-I-son Qonuni: https://lex.uz/ru/docs/-24703

iqtisodiy ko‘rsatkichlari asosida olib borilib, tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshirishga xizmat qildi. Mazkur metodlar o‘zaro bog‘liq holda, har bir masalani chuqur va kompleks tahlil qilish uchun qo‘llanildi hamda bu ilmiy asoslangan, amaliy ahamiyatga ega xulosalar chiqarish imkonini yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida xizmat ko‘rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararni aniqlash amaliyotiga oid mavjud holat, qonunchilik bazasi, xalqaro tajriba va mahalliy baholovchilarning faoliyati chuqur o‘rganildi. Shuningdek, baholash jarayonlarida qo‘llanilayotgan metodlar va ularning samaradorligi tahlil qilindi. Statistik ma’lumotlar, amaliy holatlar va normativ-huquqiy hujjatlar asosida olib borilgan tahlillar natijasida bir qator muammoli jihatlar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Quyida tadqiqot natijasida erishilgan asosiy xulosalar keltiriladi.

Mulk qiymatini aniqlash: Mulkning real (bozor) qiymatini aniqlash, ayniqsa u sotilayotgan, lizingga berilayotgan yoki boshqa iqtisodiy operatsiyalarda ishtirok etayotgan hollarda dolzarb ahamiyatga ega.

Moddiy zarar miqdorini belgilash: Yuzaga kelgan talafot yoki zarar sababli mulkning qiymati qanchalik kamayganini aniq hisoblash.

Sug‘urta kompaniyalari bilan ishlash: Sug‘urta hodisalari yuzasidan yetkazilgan zararni aniqlashda baholash natijalaridan foydalanish.

Sud va nizolar uchun asos yaratish: Baholash natijalari sud yoki arbitraj jarayonlarida dalil sifatida qo‘llanishi mumkin.

Investitsion qarorlar qabul qilish: Mulkka kiritiladigan investitsiyalar yoki ta’mirlash ishlarining iqtisodiy asoslanganligini baholash (1-rasm).

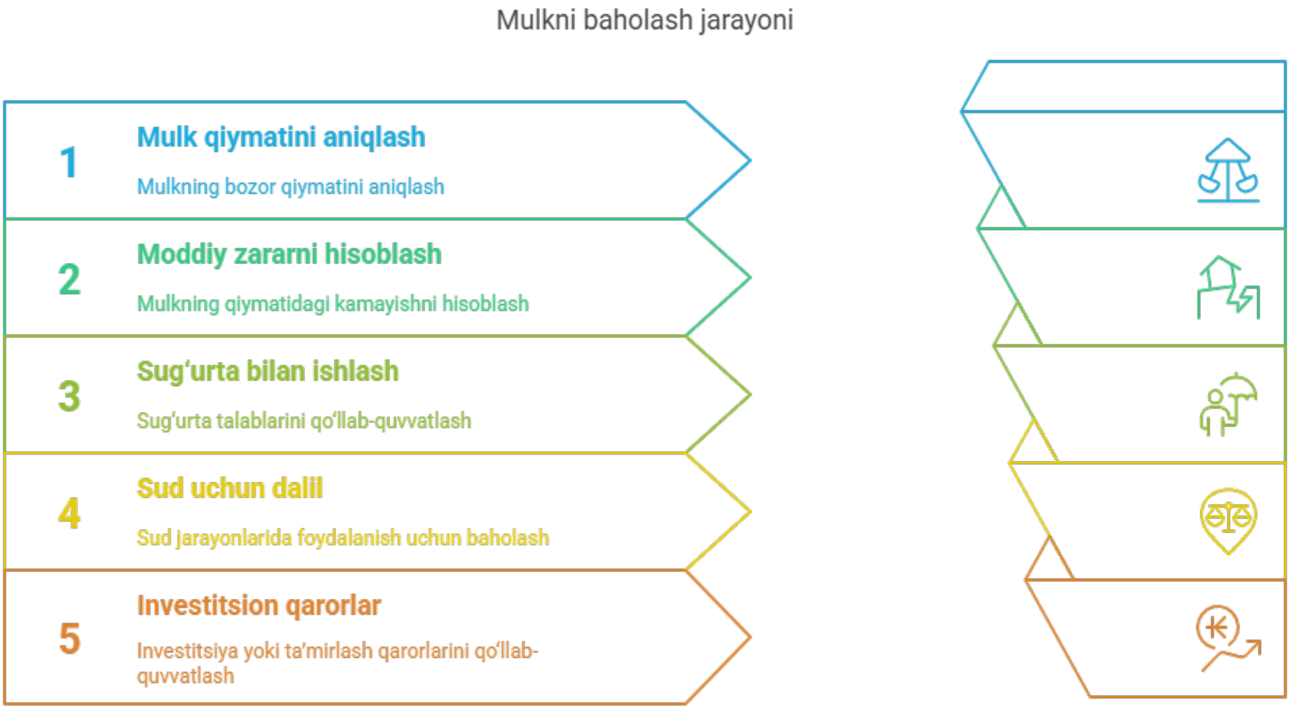

1-rasm. Mulkni baholash jarayoni.

Xizmat ko‘rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zarar miqdorini aniqlash jarayoni puxta tashkil etilishi uchun ma’lum nazariy asoslar hamda metodologik yondashuvlarga tayanuvchi prinsiplar (tamoyillar)ga amal qilinishi muhimdir. Ushbu prinsiplar baholash faoliyatining adolatli, xolis, ishonchli va qonuniy asosda olib borilishini ta’minlaydi (2-rasm).

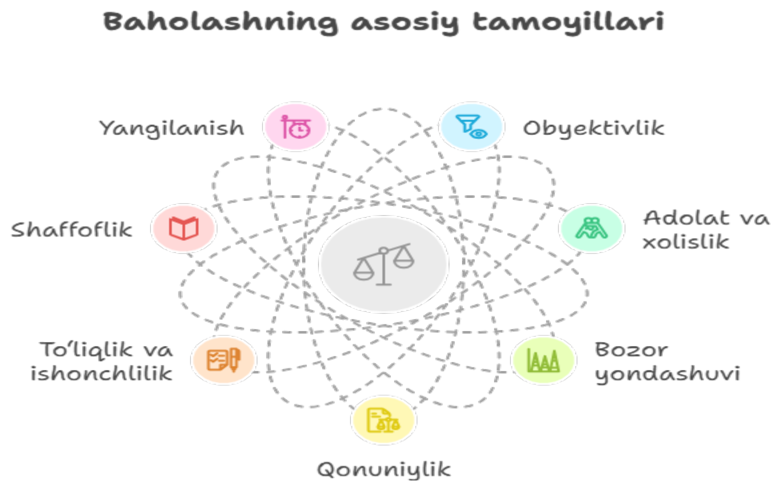

2-rasm. Baholashning asosiy tamoyillari.

O‘zbekiston Respublikasining 19.08.1999-yildagi “Baholash faoliyati to‘g‘risida”gi 811-I-son[4] Qonuni va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarida baholash jarayoni qat’iy me’yorlar asosida amalga oshirilishi belgilangan bo‘lib, bunda xalqaro standartlar, bozor talablari hamda mahalliy iqtisodiy sharoitlar inobatga olinadi. Ayniqsa, xizmat ko‘rsatish sohasida turli xil mulk shakllari va ularning iqtisodiy qiymatini aniqlashda aniqlik va shaffoflikni ta’minlovchi prinsiplarning amalda to‘g‘ri qo‘llanilishi zarur. Yuqorida baholash faoliyatining asosiy prinsiplari va ularning mazmun-mohiyati visual tarzda yoritib berilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatish sohasida mulkni qayta baholash va unga yetkazilgan moddiy zararlarni aniqlash bo‘yicha mustahkam huquqiy asoslar yaratilgan bo‘lib, bu yo‘nalishdagi amaliyot yanada takomillashtirish va rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Amaldagi tartib va me’yorlar asosida olib borilayotgan baholash faoliyati mavjud ehtiyojlarni qondirish bilan birga, zamonaviy talablarga mos ravishda yangi imkoniyatlarni joriy etish orqali samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, baholash faoliyatida ko‘proq bozor yondashuviga tayanish kuzatilmoqda, biroq xarajat va daromad yondashuvlari hali yetarli darajada amaliyotda qo‘llanilmayapti. Shu bilan birga, moddiy zararlarni aniqlashda baholovchi tashkilotlar va sug‘urta kompaniyalari o‘rtasida huquqiy mexanizmlar va metodologik yondashuvlarda tafovutlar mavjud bo‘lib, bu esa natijalarning obyektivligi va ishonchliligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Shuningdek, baholash faoliyatining ayrim holatlarda subyektiv fikrlarga tayanuvchanligi shaffoflik va ishonchlilik tamoyillariga zid holatlar yuzaga keltirmoqda. Hududlararo baholash me’zonlari va narxlari o‘rtasidagi nomuvofiqliklar esa obyektiv baholashga salbiy ta’sir etib, iqtisodiy subyektlar o‘rtasidagi moliyaviy va huquqiy nizolarga sabab bo‘lish xavfini oshiradi. Bunday muammolarni bartaraf etish maqsadida baholash faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha kompleks choralar ko‘rish lozim. Xususan, baholash standartlarini takomillashtirish va yagona elektron platformani joriy etish orqali barcha baholovchilar va tashkilotlar uchun yagona axborot tizimi yaratilib, narxlar, metodlar va holatlarni tahlil qilish imkoniyati kengaytirilishi kerak. Baholovchilar uchun majburiy sertifikatlash va uzluksiz malaka oshirish tizimini joriy etish esa baholash jarayonining aniqligi va ishonchliligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, moddiy zararlarni aniqlashda ilg‘or texnologiyalar – GIS, dron-survey, sun’iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish orqali zarar ko‘lamini tezkor, aniq va obyektiv baholash imkoniyati yaratish maqsadga muvofiqdir. Baholash faoliyatini monitoring qilish bo‘yicha mustaqil organ tashkil etish orqali esa baholovchilar faoliyatini muntazam nazorat qilish, sifatsiz xulosalarning

4 https://lex.uz

oldini olish va baholash sohasida adolat va shaffoflikni ta'minlash imkoniyati paydo bo'ladi. Shuningdek, hududlar bo'yicha tavsiya etiladigan baholash ko'rsatkichlarini standartlashtirish orqali turli viloyatlar va shaharlardagi narx tafovutlarini bartaraf etish, baholash natijalarining obyektivligini oshirish mumkin.

Baholash sohasida xalqaro tajriba va standartlarni, xususan, ISO va International Valuation Standards (IVS) kabi mezonlarni tatbiq etish esa baholash jarayonlarining samaradorligini oshirishga, xalqaro moliyaviy bozorlar bilan uyg'unlikda ishlash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Mazkur xulosa va takliflar xizmat ko'rsatish sohasida mulkni qayta baholash va moddiy zararlarni aniqlash jarayonlarini takomillashtirish orqali iqtisodiy barqarorlik, huquqiy adolat va investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, mulkni baholash faoliyati faqatgina iqtisodiy qiymatni aniqlash vositasi emas, balki mulk egalari, investorlar, sug'urta tashkilotlari va davlat organlari o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarning ishonchli asosi bo'lib, bu orqali iqtisodiyotni boshqarish, kapital oqimlarini samarali boshqarish va investitsion muhitni rivojlantirish imkoniyatlari yaratiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, baholash jarayonida xalqaro tajriba, zamonaviy texnologiyalar va shaffoflik tamoyillarining yetarli darajada qo'llanilmasligi ayrim amaliy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Shu bois, baholash faoliyatini milliy standartlarga mos ravishda yanada takomillashtirish, baholovchilarning malaka darajasini oshirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish va nazorat tizimini kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Yakuniy natija sifatida esa aytish mumkinki, ushbu yo'nalishda olib borilayotgan tizimli islohotlar davom ettirilsa, xizmat ko'rsatish sohasida mulkiy munosabatlarning ishonchliligi, investitsion jozibadorlik va huquqiy himoya darajasi yanada ortadi. Bu esa O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishida barqarorlik va samaradorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2013). *Baholash faoliyati to'g'risida Qonun.* Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi.
2. International Valuation Standards Council. (2020). *International Valuation Standards (IVS).* London: IVSC.
3. Rustamovich, D. B. (2023). *Financing Domestic Tourists and Export of Tourism Services.* Fan, ta'lim, madaniyat va innovatsiya, 2, 35–37.
4. Kozlov, V. A. (2018). *Mulkni baholash: Nazariy asoslar va amaliyot.* Moskva: Iqtisodiy o'quvchi.
5. Solomon, L. A. (2017). *Real Estate Valuation: An Integrated Approach to Property Valuation.* New York: McGraw-Hill.
6. Shukurov, M. A. (2019). *Mulkni baholash tizimi va uning rivojlanish istiqbollari.* Toshkent: Innovatsion Iqtisodiyot Nizomi.
7. Bryant, D. M., & Fox, R. W. (2021). *Cost Approach to Real Estate Valuation.* Cambridge: Cambridge University Press.
8. Anderson, J. R. (2016). *The Comparative Sales Approach in Property Valuation.* Chicago: Real Estate Press.
9. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Sanoat vazirligi. (2018). *O'zbekiston Respublikasida mulkni qayta baholash amaliyoti.* Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Sanoat vazirligi.
10. Shaykhutdinov, R. F., & Zaitov, M. M. (2020). *Economic Impact of Valuation on Property Market.* Tashkent: Scientific Journal of Economics.
11. Tukhtasinov, R. S. (2021). *Qayta baholash va zararlarni aniqlash metodologiyasi.* Toshkent: Tadbirkorlik va Iqtisodiyot.
12. Fridman, L. V. (2022). *Modern Approaches to Property Damage Evaluation in Real Estate.* Moscow: Russian Valuation Society.
13. Nikolayev, A. A. (2019). *Moddiy zararlarni hisoblashda xalqaro tajribalar.* Toshkent: UZ Economics.

MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod tumani 15-mavze 19-uy